

מספרם של גושים ממרים אלו היה מוסיף והולך ברבות הימים. אלה הם המיעוטים בעולם הערבי שבימינו — מיעוטים אתניים, דתיים, ולשוניים בתוך פסיפס מורכב במידה שלא תיאמן. הלבנון ועיראק הן מופתים חיים למישקעים שעלול להשקיע תזמן בארצות אשר התייטטוריה פוקדת אותן והגיאוגרפיה מברכתן ומקללתן כאחת.

המיעוטים השונים בעולם הערבי היו נושא לעיון מדעי רביימים מבחינות שונות. אך יש בהם ענין מיוחד דוקא לאיש המדע הפוליטי. משום הבעיות המעשיות שהם מעלים ומשום ניצולם המתמיד על ידי אינסטרסים היצוניים. חסרונה של סקירה המקיפה את את הבעיה כולה היה מורגש זהיכבר. הספר הקטן שלפנינו הוא נסיון אמיץ למלא את הצורך. התוצאה מעורבת היא; הספר לא הצליח במידה מובהקת ולא נכשל כשלון ברור.

חורגני, בדרך הטבע, מגיש לנו דעות, ולא רק עובדות בלבד. הרעות אינן ענין לבקורת. אפשר לערער עליהן, ואז כל עיקרה של ההנמקה, ואף של ההוכחה, מוטל על המבקר. אך ברי שהמחבר עסק בבעיות האזור עיסוק רציני ופורה.

כשאנו מגיעים לתחום העובדות, הרי הרברים אינם נתונים עוד להשתמע לשתי פנים. אפשר אולי להחזיק בדעת המחבר אם הוא מציא מכלל דיון את בעית הסוגים והשיעים בעיראק ואת בעית היהודים בארץ-ישראל, ונימוקו עמו שגם כאן וגם כאן הבעיה „עצומה ויסודית יותר מדי, שתיהשב לבעית-מיעוטים פשוטה“. אך הקושיה תחזור, אימתי פוסק מיעוט מהיות מיעוט. קשות יותר יתר השמטות הספר וטעויותיו הגלויות. שום דבר לא נאמר, למשל, על המיעוטים בדרום ערב, אף על פי שהמהרים באותו אזור אינם לוטים בערפל יותר מהשבכים או הצ'צ'נים או המנדאים, שכולם נזכרים בפי חורגני. בני שבך נזכרים כדוברי קורדית. שום איש היודע קורדית ואשר דיבר עם השבכים לא יסכים לדעה זו. ההכרזה כי הסונים בעיראק עולים במספרם על השיעים, יש מקום לערער עליה, לפחות. הזוקף לזכותם של המנדאים לשון מיר חדת מכניס ראשו בבלשנות שרירותית. רק האלף-בית שלהם מיוחד הוא. לשונם היא דיאלקט של הארמית (אשר אינה צורתה המערבית של הסורית, כניסוחו של חורגני), והוא הדין בכמה וכמה מצורותיה של הסורית. ועל סמך מה כתב המחבר שהקורדים ירדו מאסיה המרכזית בדרך הרמה הפרסית? ולבסוף, מי שמגדיר את היהודים האשכנזים כדוברי-אידיש סתם ואת היהודים הספרדים כדוברי ספרדית סתם נתפס לטעויות היסטוריות ולשוניות קשות. ספר המניה את הדעת על הנושא עוד לא נכתב. יתכן ויתכן כי התפקיד רב מדי למחבר אחד.

דיצנטראליזציה של החיים ואילו בגרמניה החלה האינדוסטריאליזציה על רקע מדינה צנטרליסטית של שנות השמונים למאה הי"ט. הבדל זה משתקף גם בהבדלי-האופי שבין תנועת הפועלים בבריטניה ובין תנועת הפועלים ביבשת אירופה ובגרמניה ביחוד. הספר מנתח בשני פרקיו האחרונים את דמות אירופה בין שתי מלחמות העולם ואת הסכויים לאתר מלחמת העולם השנייה. ניתוחם של הפאשיזם והנאציזם אינו שלם, וכבר ראינו כי נתחוו של קרוסמן אינם מצטיינים בשלימות וביסודיות. לא נתייחד כאן, למשל, הדיבור על המישטר הקורפוראטיבי ולא הוסברה הבחינה הכלכלית של המשטר הפאשיסטי בכלל. אבל גם כאן מצויות הברקות כגון זו: מוסר-ליני היה אידיאלוג של הכוחות האיראציונאליים ואילו היטלר היה התגלמותם של כוחות אלה ממש.

בפרק האחרון מקביל קרוסמן את שלושת האי-דיאלים של החברה המודרנית זה לעומת זה: האי-דיאל האמריקני של הקפיטאליזם האינדיבידואליסטי, האידיאל של הקומוניזם הרוסי והאידיאל הסוציאלי-דימוקראטי של תנועת הפועלים האנגלית. אין צריך לומר שהוא מעדיף את האידיאל האחרון על האחרים. אף על פי שהוא סבור כי אין מבחן מציאותי להעדפה זו: במלחמת העולם האחרונה הוכיחו שלושת האי-דיאלים את יעילותם בניוט כוחות המדינה והחברה בהבטחת הנצחון. עם כל זה הוא טוען שהמציאות אינה מסבירה פנים לאידיאל הבריטי דוקא. „הצורך הראשון של ימינו הוא תקופת חיים בלי התנגשות עולמית. אי אפשר למנוע מלחמה, ואפילו לעשרים וחמש שנה, הרי דלדול הכוחות והפחד יהיו עשויים להוכיח לעולם מה שהתבוננת לא תצליח לעשות לעולם — שיציל את עצמו מן ההשמדה“.

מיעוטים בעולם הערבי

אפרים א. שפייזר

Minorities in the Arab World by A. H. Hourani, R.I.I.A., Oxford University Press, 1947.

העולם הערבי בימינו הוא יורש מרבית השטחים אשר היוו את המזרח הקרוב הקדום, הוא ערש העתיקות שבתרבויות עולם, אזור זה הוא גם בית-מולדת לשלוש הדתות המונותאיסטיות שהונחלנו, ולשפע אמונות דתיות שלא נתקיימו ולא הגיעו אלינו. ולבסוף, אזור זה היה דרך-מעבר עולמית מאז. בכל אשר התערבו זה בזה והשפיעו זה על זה המתישב ועובר-האורח, נמצאו כמה מן התרבויות קשות יותר לשינויים ולהסתגלויות מאחרות. זרם המסורת הראשי הנתיב איפוא מאחרינו איים איים של התנגדות תרבותית.